

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд на Надежда Костова на тема:
„Стресът при учителите по физическо възпитание и спорт и
влиянieto му върху педагогическата дейност“
за получаване на образователната и научна степен „доктор“
рецензент: доц. Галина Домусчиева-Роглева, доктор

Надежда Костова е редовен докторант към катедра „Психология, педагогика и социология“ на НСА „В. Левски“. Тя е бакалавър по Теория и методика на физическото възпитание и Спортен мениджмънт и е завършила магистърска програма по „Спортен мениджмънт“.

Представеният дисертационен труд е насочен към един почти неизследван проблем в България, а именно за отражението на стреса при учителите по физическо възпитание върху тяхната педагогическа дейност. Проблемът за стреса на работното място и специално в сферата на образованието е обект на множество изследвания поради изключително значимото влияние, което оказва върху здравословното състояние и удовлетвореността от професията. През последните десетилетия българското образование е изправено пред много предизвикателства, свързани с промяната на ценностните нагласи в обществото, девалвацията на образованието като ценност, загубата на престиж, навлизането на нови информационни и комуникационни технологии, високото ниво на социална несигурност. Наред с това значим фактор е демографската криза в страната, намаляващият брой ученици и увеличаване на броя на прекъсващите или изобщо не започващи училище деца. Допълнителните трудности са свързани с лошите физически характеристики на средата като остарял сграден фонд, липса на физкултурни салони, на финанси за поддръжка и обновяване на материално-

техническата база в образованието. Средата в училище се характеризира с шум, прах, които са условие за високи нива на стрес сред учителите, работещи в лоши условия, въпреки високата отговорност и напрежение. Липсата на такива изследвания за учителите по физическо възпитание повишава значимостта на настоящия труд от теоретична и практическа гледна точка.

Дисертацията е с обем 157 страници, включително литература и приложения, илюстрирана е с 11 таблици, 24 фигури. Структурата е класическа: увод, три глави, изводи и препоръки, литература и съответства на изискванията за подобен труд. Библиографията съдържа 202 литературни източника, от които 56 на кирилица, 144 на латиница и два Интернет сайта.

Първата глава (7 - 73 стр.) включва теоретичната постановка на проблема. Цитирани са множество съвременни изследвания, които се отнасят до разработваните проблеми. Разглежда се същността и теоретичните параметри на стреса, ролята на стреса в трудовата среда, както и особеностите на справянето със стреса. Вторият параграф е посветен на стреса при учителите по физическо възпитание и спорт. Съществено внимание е отделено на професионалния стрес при учителите. Разгледани са особеностите в педагогическата дейност на учителите по физическо възпитание и спорт, като специално място е отделено на мястото на физическото възпитание и спорта като учебен предмет в българското училище. Задълбочено са анализирани източниците на стрес при учителите и въздействието им върху учителите по физическо възпитание и спорт. Третият параграф е свързан с влиянието на стреса върху педагогическата дейност от гледна точка на нейното изпълнение, както и върху удовлетвореността от труда при учителите.

Във втората глава (74 - 90 стр.) е представен дизайнът на емпиричното изследване. На основата на теоретичния анализ е разработен подробен модел на изследването, който включва изследваните променливи и връзките между тях. Този модел е в основата на представения хипотетичен модел,

който отразява очакванията за насоките на взаимодействие между изследваните променливи и несъмнено е едно от достоинства на дисертационния труд. Коректно са посочени хипотезите, целта, задачите, предмета, обекта, методиката и организацията на емпиричното проучване. Обект на изследване са 278 учители, разделени в различни групи според пола, възрастта, образователната степен, преподавания предмет, стажа и длъжността. Подробно е онагледено разпределението на изследваните лица по професионално-демографски характеристики.

Детайлно е описана методиката на изследване, която е съобразена с целта, хипотезите и задачите на изследването. Включен е следния психологически инструментариум:

1. Въпросник за източници на стрес в трудовата среда на учителите – специално разработен за целите на изследването от докторантката и научният ръководител.
2. Въпросник за оценка на възприет стрес.
3. Въпросник за предпочитаните стратегии за справяне със стрес.
4. Скала „Лични постижения“ в педагогическата дейност от Въпросник за изследване на бърнаут при учители.
5. Въпросник за удовлетвореността от педагогическата дейност.

В третата глава (91 - 130 стр.) се анализират и интерпретират резултатите от изследването. Приложените статистически методи (вариационен, сравнителен, корелационен, регресионен, факторен анализ и анализ на вътрешната съгласуваност на скалите) дават възможност да се установят значими от научно-изследователска гледна точка резултати и разкриват уменията на докторантката при интерпретирането на данните. Първоначално са анализирани източниците на стрес при учителите, независимо от преподавания предмет, които очертават общите параметри на условията на работа на българските учители. Водещи фактори са шумът в училище, размерът на класовете, натовареността с административни и несвойствени

задачи. Направено е сравнение между учителите по физическо възпитание и другите учебни дисциплини, както и по пол, стаж и др. Изведени са специфичните източници на стрес при учителите по физическо възпитание – шумът, безпокойството, свързано с безопасността на учениците по време на учебните занимания и броят на учениците в класовете. След направения сравнителен анализ на резултатите между учителите по физическо възпитание и учителите по други предмети се установяват множество статистически значими различия по отношение източниците и факторите на стрес. Средните стойности са по-високи при учителите по физическо възпитание и спорт, което развенчава стереотипа, че тяхната работа е спокойна, ненатоварена, без напрежение.

След това обект на анализ е нивото на възприет стрес, предпочитаните стратегии за справяне със стрес, корелациите между тях, влиянието на стреса върху удовлетвореността от педагогическата дейност. Потвърждава се идеята за кумулативния ефект на стреса като се установява, че учителите със стаж над 20 години имат статистически значимо по-високо ниво на възприет стрес, в сравнение със учителите със стаж между една и пет години. Наред с това се подкрепя идеята за положителното влияние на спорта и физическите упражнения по отношение на устойчивостта на стрес – при спортуващите учители нивото на стрес е значимо по-ниско, в сравнение с неспортуващите.

Всички изследвани учители, независимо от преподавания предмет, предпочитат когнитивно ангажирани стратегии за справяне със стреса.

Учителите по физическо възпитание демонстрират по-висока степен на удовлетвореност от работата, сравнени с учителите по общообразователните предмети. Наблюдава се тенденция към спад на удовлетвореността след стаж над десет години.

В отделен параграф систематично са обобщени основните резултати от изследването и се анализира потвърждаването и отхвърлянето на издиг-

натите хипотези. Очертан е профила на учителите по физическо възпитание, при които е установено най-високо равнище на възприет стрес според различни диференциращи характеристики. Оказва се, че това са жени на средна възраст, продължителен педагогически стаж на длъжност старши учител.

На основата на емпиричните данни и техния анализ са изведени 8 извода и са направени 6 основни препоръки, които са свързани с практически мерки за намаляване влиянието на стреса при учителите по физическо възпитание и спорт.

Надежда Костова е автор на три научни публикации по изследваната проблематика. Представеният автореферат отразява коректно и адекватно съдържанието на дисертацията.

Заключение:

Дисертационният труд на Надежда Костова на тема: „Стресът при учителите по физическо възпитание и спорт и влиянието му върху педагогическата дейност“ разглежда актуални проблеми от спортно-педагогическата дейност, разработен е на добро теоретично и емпирично равнище и съответства на изискванията за придобиване на образователна и научна степен „доктор“. Докторантката демонстрира добра ориентация в проблема и умение задълбочено да анализира получените данни. Голяма част от резултатите имат приносен характер, като наред с това трудът има значителна практическа стойност.

Като имам предвид посоченото, убедено предлагам на уважаемите членове на Научното жури да присъдят образователната и научна степен „доктор“ на Надежда Костова.

06.06.2016 г.

Рецензент:

Доц. Галина Домусчиева-Роглева, доктор